

JINA ..... NAMBARI .....
SHULE ..... SAHIHI .....
TAREHE .....

102/2

KISWAHILI

KARATASI YA 2

LUGHA

JULAI/AGOSTI 2018

MUDA: SAA 2 ½

TATHMINI YA PAMOJA YA KAUNTI NDOGO YA BUURI MASHARIKI

CHETI CHA KU HITIMU ELIMU YA SEKONDARI KENYA.

MAAGIZO

- (a) Andika jina lako na nambari yako katika nafasi zilizoachwa hapo juu.
- (b) Jibu maswali yote.
- (c) Andika majibu yako katika nafasi zilizoachwa.

UFAHAMU.

Dunia inakumbwa na mustakabali finyu sana kuhusu hali yake ya kimazingira. Mabadiliko ya ghafla ya hali ya hewa ambayo tumekuwa tukishuhudia mara kwa mara, yanaashiria hali ya hatari ambayo inakikabili kizazi cha sasa na vile vijavyo.

Kwa miaka kadhaa iliyopita, hali ya anga ingetabirika. Kwa mfano, nyanyangu angeeleza kwa urahisi kuwa msimu wa upanzi ulikuwa kati ya mwezi Machi na Mei. Kwa kauli yake, ni wakati huo ambapo “Miungu walitiririsha machozi ya furaha “ kwa jamii. Sasa? Mambo ni tofauti sana.

Kwanza, ghadhabu ya mwanadamu dhidi ya mazingira asilia ndicho kiini kikuu cha madhila tunayoshuhudia. Kasumba dhiafu na tamaa ya ‘maendeleo ‘ ilifanya kuvamia chemchemi za maji na kukata miti.

Kinaya cha mwanadamu wa sasa na yule wa zamani ni kwamba, wale wa ‘zamani ‘ waliyajali mazingira. Hata ikiwa walikata miti, waliikata na kupanda mengine.

Zaidi ya hayo, kuna miti ambayo haingekatwa, kwani ilichukuliwa kwa uzito mkubwa kama chemchemi ya baraka kwa jamii. Hilo lilihakikisha kwamba, hata ikiwa kulikuwa na ukataji miti, chemchemi muhimu za maji hazikukauka.

Kinyume cha hayo, msukumo wa mwanadamu wa sasa ni tamaa tupu. Hajali wala habali! Kasumba na dhana za kibepari zimemfanya kujipenda, kiasi cha kutoyajali mazingira kwa vyovyote vile.

Mfano halisi ni uvamizi ambao umefanywa katika misitu muhimu nchini. Katika msitu wa Mau, kuna madai kwamba kundi la wanasiasa “ maarufu” waliuvamia na hata kujenga kiwanda cha majani chai. Wengine walitengeneza viwanda vya kusagia mbao za ujenzi.

Hali hii ni sawa na misitu ya Abedares na Mlima Kenya, ambayo imegeuka kuwa kama falme za wakataji miti. Unapopita karibu na misitu hiyo, kitakachokukaribisha ni sauti za mashine za kukata miti, iwe usiku ama mchana. Hawaogopi lolote.

Kwao lengo kuu huwa ni kutimiza “maagizo ya “wakubwa” wao. Kinaya cha haya yote ni kuwa, baadhi ya watu ambao wamekuwa wakinufaika kwa biashara hii haramu ni wale walio serikalini ambao sauti hazikosi kusikika zikihimiza athari za kukosa kuhifadhi mazingira.

Hivyo, ukweli mtupu uliopo ni kwamba, tumekuwa tukiogelea katika bahari ya hadaa tupu; tunajiumiza sisi wenyewe! Ni kama chachandu anayejipalilia makaa.

Ni dhahiri kwamba suluhisho la majanga haya yote ya kimazingira ni rahisi kuondoa unafiki na tamaa. Tulinde mazingira kutoka kwa nafsi zetu.

MASWALI YA UFAHAMU.

- (a) Yape makala haya anwani mwafaka. (al.1)

- (b) Taja ishara ya hatari inayokikabili kizazi kipya. (al.1)

- (c) Eleza tofauti za mwanadamu wa sasa na wa hapo awali. (al.2)

- (d) Ni hatua zipi ambazo mwanadamu wa hapo awali alizichukua ili kuhifadhi mazingira? (al. 2)

- (e) Binadamu amekuwa ni kama chachandu anayejipalia makaa. Thibitisha kutoka kwa kifungu. (al.2)

- (f) Mwanadamu wa sasa ana tamaa. Toa mifano mitatu kudhibitisha haya. (al.3)

- (g) Ni suluhisho lipi linalopendekezwa la kumaliza majanga ya kimazingira? (al. 1)

- (h) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika kifungu. (al.3)
- (i) Haramu
- (ii) Anayejipalia makaa
- (iii) ghadhabu

(B) UFUPISHO.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali yanayofuata.

Pikipiki za uchukuzi wa abiria, maarufu, boda boda, hupendwa na watu wengi ncini kutokana na unafuu wake pamoja na uwezo wa kupenya mitaani na vijijini ambako magari ya uchukuzi wa umma hayawezi kufika.

Hii ndiyo maana sekta ghii ya uchukuzi imekuwa kwa kasi katika miaka ya hivi karibuni ambapo mwaka jana wahudumu wa bodaboda waliweza kuchuma zaidi ya sh219 bilioni.

Licha ya kiwango hiki cha faida, bodaboda hizi zimekuwa zikitumika kama vyombo vya kurahisisha utekelezaji wa uhalifu katika maeneo mengi mijini na mashambani.

Msemaji wa polisi anasema siku hizi kati ya visa kumi vya wizi katika maeneo ya mijini, sita hutekelezwa na wahalifu wanaosafiri kwa pikipiki hizo wakijifanya wahudumu wa bodaboda. Wahalifu hupenda kutumia pikipiki ili waweze kukwepa maafisa wa polisi katika barabara za miji zenye misongamano ya magari pamoja na vichochochoni katika mitaa na vijiji. Magari ya polisi hukabiliwa na wakati mgumu wanapowaandama wahalifu wanaotumia pikipiki.

Huenda baadhi ya waendesha bodaboda hushirikiana na wahalifu ambao huwahangaisha wakazi katika miji mikuu nchini.

Lakini wahudumu wa bodaboda wanasema kuwa sio wote huhusika katika visa vya uhalifu. Kiongozi wa wanabodaboda anasema kuna wachache watundu ambao hushirikiana na wahalifu. Alisema wako tayari kuketi na serikali ya kaunti ya Nairobi na idara ya polisi kukabiliana na wachache miongoni mwao ambao hudaiwa kushirikiana na wahalifu.

Mkurugenzi wa idara ya ulinzi katika kaunti ya Nairobi alisema maafisa wake wangeendelea kushirikiana na polisi kuendesha operasheni ya kuwaondoa bodaboda na wachuuzi katikati ya jiji katika harakati za kuimarisha usalama .

Baadhi ya pikipiki ambazo hutumika katika uhalifu huwa zinafanana na zile ambazo hutumika kuwasafirisha abiria. Bodaboda hawa, japo si wote, wamegeuka kuwa kizingiti kikuu kwa juhudi za kudhibiti usalama haswa katikati mwa jiji. Wahalifu huwatumia kutoroka baada ya kuwaibia wafanyabiashara na hata wapiti njia.

Mbunge wa starehe aliwasilisha kesi mahakamani kupinga marufuku ya bodaboda katikati mwa jiji. Alidai sharti kuwe na mashauriano kabla ya tendo hilo kutekelezwa.

Katika kaunti za pwani visa kadhaa vimeripotiwa ambapo wahalifu, wenye silaha wamekuwa wakiwashambuliwa watu mchana na kuwapora, kisha kutoroka kwa pikipiki za bodaboda.

Wahudumu wa bodaboda pia wamekuwa wakichukua sheria mikononi mwao kwa kuharibu magari yanapohusika katika ajali na mmoja wao.

Kwa mfano, mapema mwaka huu walichoma basi la kampuni ya Simba coach huko Malindi. Hii ni baada ya basi hilo kugonga mwanabodaboda mmoja na kumuua katika bararabra ya Malindi – Mombasa.

Ni mnamo Desemba mwaka jana wahudumu hao katika kaunti ya Homa Bay walichoma basi jingine la abiria lililohusika katika ajali na mmoja wao. Basi hilo la kampuni ya Otange lilikuwa limeshusha abiria ndipo mwanabodaboda akaligonga kutoka nyuma na akajeruhiwa. Wenzake walifika hapo kwa wingi na kuliteketeza basi hilo. Zaidi ya abiria 20 waliokuwa ndani ya basi hilo walitoroka kupitia madirisha kuokoa maisha yao.

Maswali.

- (a) Jadili mzozo kati ya msemaji wa polisi na wanabodaboda kuhusu uhalifu mijini. (***maneno 90 – 100 al. 8,1***)

matayarisho.

Jibu

(b) Fupisha aya za mwisho nne. **(maneno 40- 45) al.5,1)**
matayarisho

jibu

C) MATUMIZI YA LUGHA. (AL. 40)

a) (i) Taja konsonati mbili zinazotamkiwa katika kaakaa gumu. (al.2)

(ii) Sauti ulizotaja hapo juu ni za aina gani? (al.2)

(b) Shadda ni nini? (al.1)

(i) Weka shadda katika maneno yafuatayo. (al.2)

Ua

Kiwakilishi

(c) Tunga sentensi mbili kuonyesha dhana tofauti zinazobainishwa na kiumbo. (al.2)

(d) (i) Kiambishi ni nini? (al.1)

(ii) Ainisha mofimu katika neno lifuatalo. (al.3)
Kilicholiwa.

(e) Bainisha maneno katika sentensi ifuatayo. (al.3)

Kumbe mtu mfupi anarukia lile zuri.

(f) Maneno yafuatayo yamo katika ngeli gani. (al.2)

(i) Wembe

(ii) mnyoo

(g) Andika sentensi ifuatayo kwa ukubwa wingi.

Ngamia alibeba hema lililotengenezwa kwa ngozi ya chui. (al.3)

(h) Tunga sentensi inayodhihirisha matumizi ya 'O' rejeshi tamati. (al.2)

(i) Onyesha hali iliyotumika katika sentensi ifuatayo. (al.1)

(i) Mganga aonekana akiwa uchi.

(ii) Kanusha. (al.1)

Ningekuwa kasisi ningewafanya mwende mbinguni.

(j) Eleza matumizi mawili ya kiambishi -ji- (al.2)

(k) Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya visanduku. (al.4)

Ng'ombe akamuliwaye atachinjwa kesho.

(l) Andika sentensi ifuatayo katika usemi halisi. (al.3)

Mtaalamu alituambia kuwa kusoma kwa mapana kungepalilia ubunifu wa wanafunzi hao wao.

(m) Andika maneno yafuatayo katika kauli ulizopewa mabanoni. (al.2)

(i) Fumba (tendata)

(ii) Kwaa (tendama)

(n) Tunga sentensi mbili tofauti kudhihirisha maana mbili za kitawe 'somo'.
(al.2)

(o) Tambua shamirisho na chagizo katika sentensi hii.(al.2)
Juma alimjengea nyanya nyumba kwa mawe vizuri sana.

(D) ISIMU JAMII. (AL.10)

---

a) Eleza istilahi zifuatazo za isimu jamii. (al.4)

(i) Lugha ya taifa.

(ii) Lugha sanifu.

(iii) Lugha rasmi.

(iv) Lahaja.

- (b) Fafanua maswali sita yanayochangia kustawi kwa lugha ya Kiswahili nchini Kenya. (a1.6)

<<<< M W I S H O >>>>